

УДК 657: 330.322

Ю. С. Цаль-Цалко,
д. е. н., професор, професор кафедри бухгалтерського обліку,
оподаткування та аудиту, Поліський національний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4525-9449>
М. Ф. Нагірняк,
аспірант, Поліський національний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8245-1021>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.4.39

УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ: СТАН, ОБ'ЄКТИ, КОНТРОЛЮВАННЯ БІЗНЕСУ ТА ОБЛІК

Yu. Tsal-Tsalko,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department
of Accounting, Taxation and Audit, Polissia National University
M. Nahirnyak,
Postgraduate student, Polissia National University

UKRAINIAN FOREIGN INVESTMENT PROSPECTS: STATUS, FACILITIES, BUSINESS CONTROL
AND ACCOUNTING

Актуальною проблемою відродження економіки України від наслідків повномасштабної війни Росії та її розвитку у післявоєнний період є залучення іноземних інвестицій в господарську діяльність. Розв'язання даної глобальної проблеми для України сьогодні перебуває у площині пошуку оптимальних інструментів залучення та створення привабливого інвестиційного клімату щодо використання іноземних інвестиційних ресурсів у бізнесі. Унікальність іноземних інвестицій полягає у їх здатності акумулювати необхідні активи із закордонних джерел і можливості спрямовувати кошти на отримання вигод від розвитку важливих для України видів економічної діяльності, впровадження інноваційних технологічних процесів, зростання продуктивності ресурсів, виходу вітчизняної економіки на світові ринки, залучення кваліфікованої робочої сили в господарську діяльність. Встановлено, що для підвищення інвестиційної привабливості України важливе місце займають процеси не тільки державного управління, але і чіткість механізмів визнання іноземних інвестицій, контроль за організацією їх залучення в бізнес та прозорий і достовірний облік об'єктів і результатів інвестування. Доведено важливість для залучення іноземних інвестицій в український бізнес визнання інвестиційних об'єктів як активів, класифікації інвесторів, обґрунтування організаційних форм ведення господарської діяльності, створення інвестиційного клімату на принципах ЄС, забезпечення обліку інвестиційних активів з використанням моделі балансу підприємства.

The urgent problem of reviving the economy of Ukraine from the consequences of the full-scale war with Russia and its development in the post-war period is the attraction of foreign investments in economic activity. The solution to this global problem for Ukraine today lies in the search for optimal tools for attracting and creating an attractive investment climate for the use of foreign investment

resources in business. The uniqueness of foreign investments lies in their ability to accumulate the necessary assets from foreign sources and the ability to direct funds to receive benefits from the development of economic activities important for Ukraine, the introduction of innovative technological processes, the increase in resource productivity, the entry of the domestic economy into world markets, the involvement of qualified labor in economic activity. It has been established that to increase the investment attractiveness of Ukraine, an important place is occupied not only by the processes of state administration, but also by the clarity of mechanisms for recognizing foreign investments, control over the organization of their involvement in business, and transparent and reliable accounting of investment objects and results. The importance of recognition of investment objects as assets, classification of investors, substantiation of organizational forms of conducting economic activity, creation of an investment climate based on EU principles, provision of accounting of investment assets using the enterprise balance sheet model has been proven for the attraction of foreign investments in Ukrainian business.

For the purpose of the functioning of an attractive investment climate and the participation of the state in supporting and providing benefits to enterprises using foreign investments, it is necessary to establish requirements regarding the size of a qualified foreign investment on the conditions of participation in the authorized capital in the equivalent of a euro in terms of: large, medium, small, micro and possible entities, for example, non-current tangible assets, intangible assets, cash, securities, monetary claims.

In relations with foreign investors, the state must use the principles of the EU investment policy, which will ensure long-term investments, transparency, incentives, guarantees of protection and non-discrimination of investors.

Ключові слова: іноземні інвестиції; аналіз; управління; інвестори; активи; підприємство; контролювання, облік.

Key words: foreign investments; analysis; management; investors; assets; enterprise; control, accounting.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В умовах ринкової конкуренції виграють держави в яких бізнес активно долучається до використання іноземних інвестицій. Саме тому, незважаючи, що Україна перебуває в складній економічній ситуації, важливу роль у формуванні сприятливих умов для відродження і розвитку національного господарства має відігравати створення привабливого інвестиційного клімату для надходження іноземних інвестиційних ресурсів та їх ефективного використання. Беручи до уваги курс України на інтеграцію у світову економіку, як кандидата до ЄС, привабливий інвестиційний клімат набуває визначального характеру для виходу з кризи внаслідок військових дій Росії та забезпечення конкурентоспроможної господарської діяльності.

Досягнення поставлених завдань у розвитку іноземного інвестування вбачається в суттєвому удосконаленні українського законодавства в сфері створення привабливого інвестиційного клімату щодо визнання інвестицій як об'єктів активів в обліку, створення спеціалізованого органу управління іноземними інвестиціями, упорядкування організаційних форм господарювання для іноземних інвесторів, посилення захисту інвестицій та результатів від їх використання.

Очікуваними результатами реалізації дослідження слід визначити збільшення обсягів іноземного інвестування та поліпшення ефективності використання ресурсного потенціалу України з метою відродження економіки за наслідками повномасштабної війни з Росією і нарощування національного багатства.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблему інвестиційної привабливості бізнесу на території України для іноземних інвесторів в різних сферах наукової теорії і практики досліджували чимало українських вчених, зокрема тільки в 2021—2022 роках за матеріалами всесвітньої комп'ютерної мережі Інтернет на сайті <https://scholar.google.com.ua/> це: Волинець Л.М., Гук О.В., Дмитренко А.В., Корман І.І., Мазаракі Н.А., Мохонько Г.А., Носова О.В., Полякова Ю.В., Ролінський О.В., Фурманчук О.С., Хоменко І.О., Цимбалюк Ю.А., Шайда О.Є., Шамкало А.О., Шатило О.А., Шендерівська Л.П., Яремко С.А. та інші.

Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць і прийняття у 2021 році за ініціативи Президента України нових законодавчих положень направлених на активізацію іноземного бізнесу у вітчизняній економіці, через нечітке визнання об'єктів інвестування, відсутність класифікаційних ознак інвесторів, недосконалі інструменти контролювання інвестицій щодо їх участі у власному та борговому капіталі і облікового відображення інвестиційних ресурсів відповідно до моделі балансу підприємства проблема надходження іноземних інвестицій потребує подальших досліджень.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Представлене дослідження є спробою звернути увагу на те, що іноземні інвестиції за сприятливого інвестиційного клімату в сфері економічного механізму їх

Таблиця 1. Історичні етапи розвитку іноземної інвестиційної діяльності в Україні

Етапи розвитку	Характеристика етапу
XIX ст.	Перші спільні підприємства у формі акціонерних товариств та концесій в гірничій промисловості на території України
Початок XX ст.	Іноземні інвестори одержали повну свободу для здійснення торгівлі та бізнесу в промисловості
1917-1920 роки	Націоналізація іноземних капіталів
1920-1928 роки	Дозвіл на створення концесій та акціонерних змішаних товариств
1928-1945 роки	Період ліквідації існуючих концесій. Підприємства з іноземним капіталом майже всі були ліквідовані
1945-1980 роки	Практика створення змішаних підприємств при участі держави за кордоном на умовах експорту капіталу
1980-1991 роки	Активний пошук шляхів щодо розвитку спільних підприємств на території України, розробка законодавства про іноземні інвестиції
1991-2000 роки	Розробка інноваційного законодавства про іноземні інвестиції в Україні. Проте вже у 2000 році фактично було порушено державну гарантію щодо внесення змін в законодавство про іноземні інвестиції та скасовано дію пільг
2000-2020 роки	Одержало закріплення визначення понять «іноземне підприємство» та «підприємство з іноземними інвестиціями» в Господарському кодексі України та Класифікаторі організаційно-правових форм господарювання
2020 - і до сьогодні	Визначено організаційні, правові та фінансові засади державної підтримки інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні та утворено спеціальну комісію Верховної Ради України з питань захисту прав інвестора

Джерело: власна розробка авторів.

визнання, організації контролювання інвестиційного процесу та обліку інвестиційних ресурсів сприятимуть збереженню, відновленню та самодостатньому розвитку економічного потенціалу України.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У 2022 році Україна від міжнародних партнерів на умовах безповоротного та кредитного інвестування одержала майже 1 трлн гривень. З них 410 млрд. грн надали США, 390 млрд. грн країни ЄС та його інституцій разом з Європейським інвестиційним банком. Ще 88 млрд. грн було отримано від МВФ, 60 млрд. грн — від Світового банку та 17 млрд. грн — від Японії [6]. На основі різних видів позик до державного бюджету було залучено 564,2 млрд. грн з них 256,4 млрд. грн (7,1 млрд. євро) від ЄС в межах екстреної макрофінансової допомоги [3].

Ми маємо усвідомлювати, що це лише початок нашої міцної кооперації щодо іноземного інвестування в Україну у сфері масштабної соціальної, фінансової і військової допомоги партнерів. Ключовим напрямом має стати відбудова України і трансформація її економіки у міцну державу ЄС та забезпечення іноземним інвесторам очікуваних прибутків через бізнес.

Головне, на що звертають увагу іноземні інвестори, це вирішення в Україні питання верховенства права. Іноземний бізнес вимагає дієвого законодавства. Курт Волкер підкреслив, що саме реформи у царині верховенства права мають посилити впевненість бізнесу, що він може інвестувати, вести виробництво, зростати, наймати співробітників та за потреби вивозити прибуток з України. Треба буде створити інститут лідерства щодо можливості доступу до розвитку країни найталановитішим людям, які мають ресурси і можливості [22].

Сьогодні Україна, навіть не зважаючи на війну та втрату 30—35 % ВВП повинна брати на себе дуже серйозні зобов'язання щодо іноземних інвесторів. Необхідні інвестиції, щоб вистояти, відновитися та продовжувати розвиток на умовах достатності і ритмічності.

Іноземна інвестиційна діяльність в Україні пройшла складний історичний шлях розвитку (табл. 1).

Сучасне нормативно-правове забезпечення державної політики України в сфері відносин з іноземними інвесторами було розпочато в перші дні незалежності з прийняття Закону [13] на захист іноземних інвестицій, який є чинним до сьогодні.

В даний час іноземне інвестування в Україні регулюється десятками нормативних актів, які мають неоднозначні положення, починаючи із визначення поняття "іноземні інвестиції" та закінчуючи умовами, які забезпечують діяльність іноземних інвесторів. До діючих базових законів, що регулюють процес іноземного інвестування належать 7 законодавчих актів [8; 13; 14; 15; 17; 18; 19], в яких майже відсутні положення щодо державних гарантій для іноземних інвесторів.

З метою поліпшення інвестиційної привабливості України для інвесторів з ініціативи Президента України у 2020 році було прийнято Закон [10] (набрав чинності 13.02.2021 року) щодо державної підтримки значних інвестицій.

Проте, через значні законодавчі обмеження щодо цієї державної підтримки інвесторів та наявні перепони, що стоять на шляху у суб'єктів господарювання, які мають намір реалізувати інвестиційні проекти із значними інвестиціями жодна інвестиція за цим Законом не була реалізована. Така ситуація потребує негайного оновлення змісту Закону з огляду на необхідність реалізації плану відновлення України [7] критично знекровленою війною.

Крім недосконалого законодавчого забезпечення щодо створення позитивного інвестиційного клімату для залучення іноземних інвестицій, в Україні за більш ніж 30 років незалежності не створена цілісна дійова система державного управління інвестиційною діяльністю іноземних інвесторів.

Спеціально уповноважені органи управління в сфері іноземних інвестицій на сьогодні в Україні відсутні. Як справедливо зауважує О. Шатило, основною проблемою інвестиційної діяльності в Україні є те, що нею займаються, без перебільшення, всі і ніхто [23].

В даний час державне управління іноземними інвестиціями в Україні здійснюється великою кількістю загальних управлінських структур на загальнодержавному і територіальному рівнях (рис. 1).

Індикатором зміни рівня довіри іноземних інвесторів до України можливо вважати динаміку обсягів інвестування. Проаналізуємо стан іноземного інвестування в Україні упродовж останніх років (табл. 2).

За даними з табл. 2 спостерігаємо, що обсяги прямих іноземних інвестицій в економіку України протягом усього досліджуваного періоду, як за інструментами

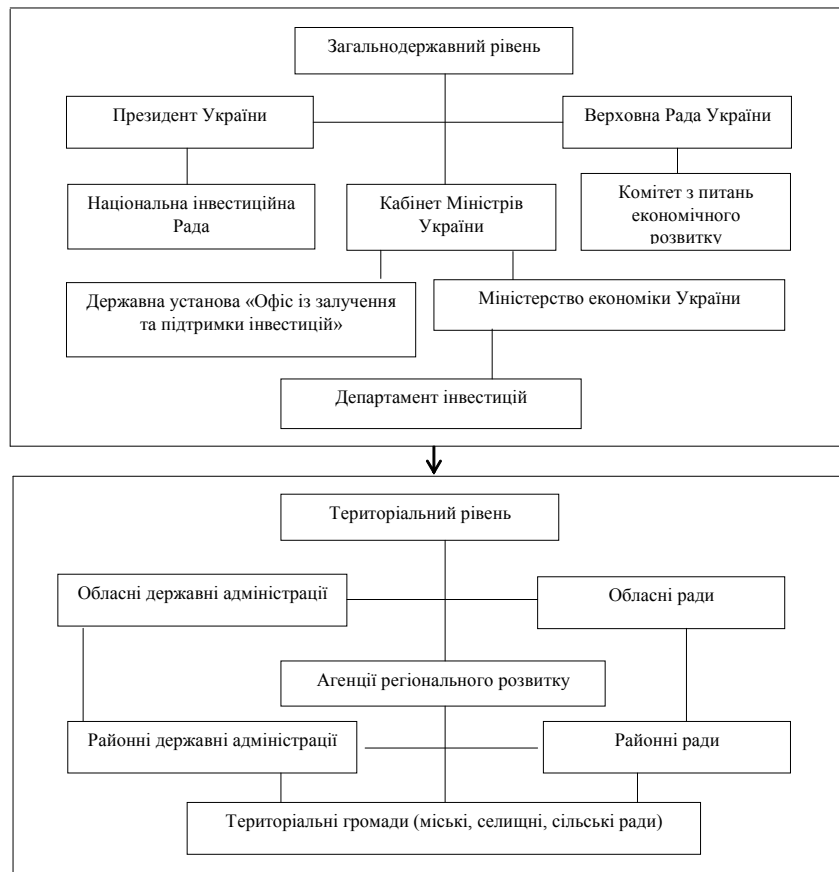

Рис. 1. Загальна структура органів управління іноземними інвестиціями в Україні

Джерело: розроблено авторами за <https://zakon.rada.gov.ua>

участі в капіталі, так і на боргових умовах збільшувалися за надходженнями і залишками в активах бізнесу. Спад динаміки іноземного інвестування у 2020 році був спричинений світовою кризою, пов'язаною з COVID-19. Водночас, доцільно звернути увагу на незначні обсяги надходжень і залишків інвестицій, які формують національне багатство України.

За підрахунками експертів Україна ще до війни щорічно потребувала залучення близько 20 млрд. доларів США іноземних інвестицій. При цьому в 2021 році в економіку України іноземними інвесторами було вкладено лише 5,5 млрд. дол. США за напрямом прямих інвестицій у власний капітал та 1,2 млрд. дол. США як боргові інструменти, а їх загальний залишок на кінець року як фінансових ресурсів становив 65,7 млрд. дол. США.

В контексті участі іноземних інвесторів в капітальних вкладеннях у економіку України ситуація зовсім негативна, динаміка з 8,2 млрд. грн у 2015 році до 0,8 млрд. грн у 2021 році і, відповідно, за структурою з 3,0 % до 0,1 %. Капітальні вкладення в Україні інвестують також й іноземні банки через кредитування, зокрема в 2021 році було видано кредитів на суму 9810,9 млн грн або 1,9% загальної суми кредитування.

Як результат такого негативного стану розміщення іноземних інвестицій в бізнесових структурах є зростання інвестування української економіки на умовах зовнішнього боргу (табл. 3).

Економіка України для відновлення і розвитку потребує не боргових інвестицій, а вкладень в діяльність бізнесу на умовах участі в капіталі, що є пріоритетним

Таблиця 2. Стан іноземного інвестування в економіку України

Роки	Прямі інвестиції, млн дол. США						Капітальні інвестиції, млн грн	
	інструменти участі в капіталі		боргові інструменти		разом		сума	%, в загальному обсязі
	надходження	залишок	надходження	залишок	надходження	залишок		
2015	584	35562	-915	10447	-331	46009	8185	3,0
2016	4076	37054	-21	10652	4055	47706	9831	2,7
2017	3025	36310	702	11455	3727	47765	6206	1,4
2018	4069	35391	663	11503	4732	46894	1796	0,3
2019	4909	41663	1108	12547	6017	54210	4664	0,7
2020	272	37600	-308	14491	-36	52091	1729	0,4
2021	5502	47796	1185	17950	6687	65746	779	0,1

Джерело: узагальнено авторами за <https://bank.gov.ua/> та <https://www.ukrstat.gov.ua/>

**Таблиця 3. Зовнішній борг України
(млн дол. США)**

Суб'єкти національного господарства	31.12.2021 р.	30.09.2022 р.	+/-
1. Сектор загального державного управління	51250	55015	3765
2. Центральний банк	5825	3924	-1901
3. Інші депозитні корпорації	3406	2230	-1176
4. Інші сектори	47102	42834	-4268
5. Боргові прямі інвестиції	22130	20236	-1894
6. Валовий зовнішній борг	129713	124239	-5474

Джерело: узагальнено авторами за <https://bank.gov.ua/>

інструментом зацікавленості інвесторів в довгостроковому зростанні української економіки та отримання власних вигод в залежності від результатів господарювання.

Для виправлення цієї негативної ситуації в сфері іноземного інвестування у Верховній Раді України у 2022 році була утворена спеціальна комісія з питань захисту прав інвесторів (з терміном дії на 1 рік) [20].

В цілому, як свідчать дослідження проблема поліпшення інвестиційного клімату в Україні для іноземних інвесторів дуже складна і багатогранна та залишається ключовим очікуванням бізнесу для вирішення. Сьогодні іноземні інвестиції повинні стати вирішальними активами для відновлення, сталого економічного росту та для більш вигідної інтеграції України в ЄС.

У підвищенні інвестиційної привабливості України важливе місце займають процеси не тільки державного управління, але і чіткість механізмів визнання іноземних інвестицій, контролювання організації їх залучення в бізнес та прозорий і достовірний облік об'єктів і результатів інвестування.

Насамперед, розглянемо підходи до визнання іноземних інвестицій, виходячи з їх трактування в законодавстві України. Вони різняться, тому варто їх систематизувати та проаналізувати (табл. 4).

В українському законодавстві загальне поняття "інвестиції" наведено в двох Законах [8; 15], а "іноземні інвестиції" — в трьох Законах [1; 14; 18].

Щодо загального трактування інвестиції, то в Законах [8; 15] це протилежно різні дефініції. В Законі [8] вони визначаються як господарські операції з окремими об'єктами, а в Законі [15] — всі види майнових та інтелектуальних цінностей, які дозволяють одержувати економічний, соціальний і екологічний результат.

На законодавчому рівні аналогічна ситуація і щодо трактування поняття "іноземні інвестиції". Базовий Закон [18] визначає їх як цінності, що вкладаються в об'єкти інвестиційної діяльності, а Закон [14] — в господарську діяльність. Щодо результату, то це показники прибутку, доходу або соціального ефекту та відсутнє поняття екологічного ефекту, який може досягатися в процесі здійснення інвестицій відповідно до Закону [15].

Для іноземного інвестора тлумачення "інвестиція" повинно базуватися на діючому в законодавстві України визначенні об'єкта що може інвестуватися в бізнес. Відносно цього є тільки один термін, це активи, визначення яких чітко наведено в Законі [9], а відображення їх здійснюється в системі бухгалтерського обліку і балансі господарюючої структури. Активи — це інвестиційні ресурси для господарської діяльності, а інвес-

Таблиця 4. Визначення понять "інвестиції" та "іноземні інвестиції" в чинному законодавстві України

Закони України	Зміст понять
Загальне визначення поняття «інвестиції»	
Про інвестиційну діяльність [15]	всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект
Податковий кодекс України [8]	господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно
Трактування поняття «іноземні інвестиції»	
Про режим іноземного інвестування [18]	цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту;
Про зовнішньоекономічну діяльність [14]	всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються іноземними суб'єктами господарської діяльності в Україні, в результаті чого утворюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект
Господарський кодекс України [1]	цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту

Джерело: узагальнено авторами за <https://zakon.rada.gov.ua>

Таблиця 5. Класифікація іноземних інвесторів

Класифікаційні ознаки	Види інвесторів
1. Участь у створенні окремих суб'єктів господарської діяльності	Індивідуальні
	Спільні
2. Суб'єкти інвестицій	Фізичні особи
	Юридичні особи
	Держави
	Міжнародні організації
	Інші суб'єкти
3. Відношення до власного капіталу суб'єктів господарювання	Повні власники суб'єкта господарювання на:
	– індивідуальній основі;
	– спільній основі
	Спільні власники на підприємствах:
– з іноземними інвестиціями	
– без статусу наявності іноземних інвестицій	
4. Участь в управлінні інвестиціями	Прямі (стратегічні)
5. Менталітет поведіння	Портфельні
6. Інвестиційний ризик	Консервативні
	Агресивні
7. Орієнтація на результат	Схильні до ризику
	Не схильні до ризику
	Зацікавлені в ефекті:
– економічному	
– соціальному	
– комплексному	
8. Права на управління інвестиціями	Домінуючі
	Контрольні
	Кворумні
	Значні
9. Права на результати господарювання	Привілейовані
	Прості
10. Функціональні типи інвестиційних територій	На територіях:
	– відновлення
	– зростання
	– розвитку з особливим умовами
	– сталого розвитку
11. Обсяги інвестування	Великі
	Середні
	Малі
	Мікро

Джерело: власна розробка авторів.

тор є їх джерелом на умовах зобов'язань щодо інструментів прямих та боргових інвестицій або відносин з інститутом спільного інвестування.

На підставі здійсненого нами узагальнення в трактуванні змісту іноземних інвестицій необхідно відобразити:

1) це активи національної економіки, які формують іноземні інвестори в обмін на власні кошти і майно, тобто їх активи;

2) за джерелами одержані іноземні інвестиції формують фінансові ресурси реципієнта у складі елементів власного капіталу та /або зобов'язань, тобто відносно балансу підприємства це його пасиви;

3) результативність інвестування — це одержання доданої вартості та досягнення соціального ефекту.

Отже, іноземні інвестиції — це активи, що одержує національна економіка України в обмін на активи іноземних інвесторів, які формують фінансові ресурси за елементами власного капіталу і зобов'язань, що вкладаються іноземними інвесторами в обмін на активи суб'єктів господарювання в Україні з метою створення в процесі використання доданої вартості та /або досягнення соціального і екологічного ефекту.

Україна зацікавлена, насамперед, у довгостроковій діяльності іноземних інвесторів, на умовах залучення їх активів до прямого інвестування через елементи власного капіталу бізнесу. Таким чином, вони будуть не тільки менш схильні до виведення активів за появи перших ознак небезпеки, а навпаки шукати шляхи підвищення конкурентоспроможності свого бізнесу, зміцнення позицій на зовнішніх ринках, підтримуючи при цьому національну економіку та свою діяльність.

Однією з передумов стабільного та результативного іноземного інвестування національної економіки України є формування та підтримка сприятливих інвестиційних відносин держави з інвесторами. Формування цих відносин може забезпечити класифікація іноземних інвесторів.

Визначальними напрямками державної політики у сфері іноземної інвестиційної діяльності є формування індивідуального підходу до інвесторів відповідно до їх класифікаційних ознак, організаційних форм інвестування та виду господарювання.

Завдяки вірно сформованій інвестиційній політиці щодо забезпечення сприятливих умов та зменшення ризиків для окремих груп інвесторів можна здійснювати залучення інвестиційних ресурсів в необхідні для держави види економічної діяльності та географічні територіальні сектори з врахуванням умов інвестиційних завдань.

Для формування привабливих економічних механізмів інвестування для окремих груп інвесторів можливо використати розроблені їх класифікаційні ознаки (табл. 5) та узагальнені організаційні форми залучення інвестицій (рис. 2).

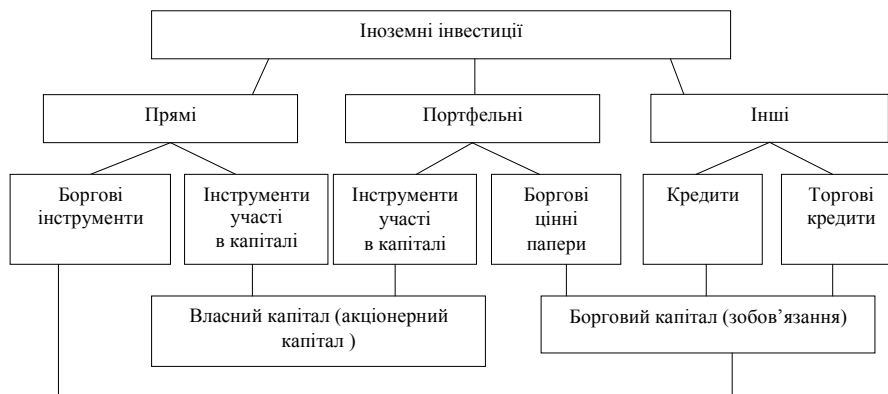

Рис. 2. Організаційні форми залучення іноземних інвестицій в національну економіку України

Джерело: узагальнено авторами за <https://www.rada.gov.ua/>

Розглянуті нами класифікаційні ознаки інвесторів не забезпечують розгляд всього великого різноманіття іноземного інвестування, але створюють важливі умови до ефективного їх залучення в національну економіку.

При розгляді рішення про створення або придбання бізнесу в Україні для іноземних інвесторів важливе значення має організаційний вид господарювання.

Законодавство України визначає для іноземного бізнесу дві організаційні форми господарювання: "іноземне підприємство" [1] з можливістю створення за умови діяльності виключно на основі власності іноземців і "підприємство з іноземними інвестиціями" [18] при відсутності його в системі класифікації організаційно-правових форм господарювання [2] та можливості здійснення реєстрації.

Іноземні підприємства могли б бути важливим інструментом розвитку іноземного бізнесу в Україні, але за відсутності сприятливого інвестиційного клімату, на жаль, втрачають привабливість. В загальній кількості підприємств іноземні підприємства на кінець 2022 року займали менше 0,1 %.

Іноземне підприємство за діючими в Україні організаційно-правовими формами іноземні інвестори можуть створити індивідуально або спільно, навіть без будь-яких інвестицій, так як обов'язкове формування статутного капіталу передбачено тільки для акціонерних товариств.

Статус підприємства з іноземними інвестиціями, які не мають правової реєстраційної основи в Україні, не зважаючи на встановлення для них вимоги що іноземна інвестиція повинна становити не менше 10 % статутного капіталу, теж може одержати будь-яке підприємство. В умовах, коли обов'язкові розміри вартісної величини статутного капіталу для підприємств в Україні відсутні, то кваліфікаційна вимога фактично не діє.

В результаті проведених досліджень обґрунтовано, що за організаційними формами в господарській діяльності національної економіки України іноземні інвестори можуть приймати участь наступними способами:

1. Безпосередня участь у формуванні статутного капіталу за рахунок тільки іноземного інвестування окремих підприємств як єдиного його власного джерела створення. Цей спосіб забезпечує створення іноземних підприємств будь-якої організаційно-правової форми за законодавством України використовуючи правила прямих іноземних інвестицій.

2. Безпосередня участь іноземних інвесторів у формуванні статутного капіталу окремих підприємств спільно з вітчизняними інвесторами на умовах кваліфікованого іноземного інвестування.

3. Безпосередня участь іноземних інвесторів у формуванні статутного капіталу окремих підприємств спільно з вітчизняними інвесторами на умовах некваліфікованого іноземного інвестування.

4. Здійснення фінансових операцій з придбання цінних паперів (акцій, сертифікатів) інститутів спільного інвестування як інвестиційних суб'єктів господарювання умовах кваліфікованого і некваліфікованого іноземного інвестування.

5. Способи іноземного інвестування в національну економіку України на основі позикового характеру на

умовах зобов'язань підприємств, держави, місцевих органів влади і недержавних суб'єктів господарювання.

З метою функціонування привабливого інвестиційного клімату і участі держави в підтримці та надання пільг підприємствам, що використовують іноземні інвестиції необхідно встановити вимоги щодо розміру кваліфікованої іноземної інвестиції на умовах участі в статутному капіталі в еквіваленті євро в розрізі: великі, середні, малі, мікро та можливих об'єктів, наприклад, необоротні матеріальні активи, нематеріальні активи, грошові кошти, цінні папери, грошові вимоги.

Держава у відносинах з іноземними інвесторами повинна використовувати принципи інвестиційної політики ЄС: довгостроковість вкладень, прозорість, стимулювання, гарантування захисту, недопущення дискримінації інвесторів. Водночас країни ЄС зберігають за собою право переглядати та потенційно блокувати прямі іноземні інвестиції з міркувань національної безпеки [24]. Ідея запровадження скринінгу інвестицій в Україні щодо їх безпеки для національної економіки залишається тільки на рівні законопроекту [21].

В рамках іноземного інвестування виникає необхідність створення інформації для визнання інвестицій та ідентифікації їх в активи і пасиви балансу підприємства, оцінювання стану інвестиційного процесу, формування класифікаційних ознак інвесторів, створення інвестиційного клімату, організації господарської діяльності бізнесу, стимулювання, здійснення контрольних функцій держави в сфері залучення інвестицій та визначення результатів від використання інвестиційних ресурсів. Одержана інформація повинна відображати рівень привабливості іноземного інвестування, віддзеркалювати інвестиційний клімат в усій країні, на окремих територіях і за видами економічної діяльності та визначати перспективи для іноземних інвесторів вкладати свої ресурси для отримання додаткових для них вигод.

Отже, окреслюється ще одна проблема щодо облікового забезпечення необхідної інформації для управління іноземними інвестиціями. Для цього в обліковому процесі необхідно змодельовати порядок відображення об'єктів інвестицій, формування показників щодо виділення класифікаційних ознак інвесторів і визначення результатів, які пов'язані з інвестиційною діяльністю та здійснення їх оподаткування, розподілу, реінвестування та вивозу з держави.

Система, що має використовуватися для обліку іноземних інвестицій повинна забезпечуватися сукупністю простих, прозорих, достовірних та інформативних компонентів, які можуть бути упорядковані в моделі балансу підприємства.

Іноземні інвестиції — це активи, які вкладаються інвесторами в об'єкти господарської діяльності, тому мають чітко ідентифікуватися з повним обов'язковим переліком активів визнаних в балансі підприємства, порядком їх визнання і оцінювання та рахунками бухгалтерського обліку.

З іншого боку, інвестиційні вкладення є джерелом надходження (створення) активів на умовах формування елементів власного капіталу або зобов'язань. Для цього кожного інвестора і його внески на умовах пря-

мих інвестицій необхідно виділити в статутному капіталі на бухгалтерському рахунку 40 "Зареєстрований (пайовий) капітал", а створені інвестиційні ресурси в процесі господарської діяльності на цільових рахунках в структурі власного капіталу.

Оцінювання діяльності бізнесу, його класифікаційні ознаки та інвестиційні ресурси інвесторів на правах власності необхідно здійснювати за показниками залишку та руху (надходження, вибуття) власного капіталу.

Іноземне інвестування на умовах боргових інструментів є зобов'язаннями бізнесу перед інвесторами, тому їх стан повинен відображатися в пасиві балансу на бухгалтерських рахунках довгострокових або короткострокових розрахунків.

ВИСНОВКИ

В умовах глобалізації та інтернаціоналізації для України іноземне інвестування виступає невід'ємним елементом та інструментом відродження та розвитку національної економіки. Успішність реалізації цих можливостей значною мірою залежить від здатності України своєчасно та у максимальних розмірах акумулювати інвестиційні ресурси та ефективно спрямовувати їх у господарську діяльність.

Урівноваження інтересів іноземних інвесторів і України як держави та її територіальних громад можливе за умови індивідуального підходу до окремих груп інвесторів на основі їх класифікаційних ознак та форм господарювання. При цьому держава повинна залишити за собою право скринінгу інвестицій з міркувань національної безпеки.

Функціонування ефективної моделі залучення інвестиційних активів для відродження і розвитку вітчизняної економіки вимагає використання системи бухгалтерського обліку побудованої на сукупності компонентів, упорядкованих виходячи з балансу підприємства. Іноземні інвестиції як активи мають чітко ідентифікуватися з повним обов'язковим переліком об'єктів, які відображаються в балансі, порядком їх визнання, оцінювання і відображення на рахунках бухгалтерського обліку.

Література:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січ. 2003 р. № 436. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Державний класифікатор України. Класифікація організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004. Наказ Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.05.2004 № 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0097609-04#Text>
3. Держбюджет — 2022: до загального фонду надійшло 1,491 трильйона гривень. Урядовий кур'єр. 2022. 07 січ. URL: [https://ukurier.gov.ua/uk/news/derzhbyudzhet-2022-do-zagalnogo/](https://ukurier.gov.ua/uk/news/derzhbyudzhet-2022-do-zagalnogo-/)
4. Дослідження та аналітика. Вокс Україна: веб-сайт. URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analytika/>
5. Індекс інвестиційної привабливості України через війну сягнув мінімуму з 2013 року — ЄБА. Економічна правда: веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/08/8/690164/>

6. Малолєткова О. Економіка України втрималася на плаву. Урядовий кур'єр. 2023. 07 січ. №5. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/newspaper/2023/1/7/>

7. План відновлення України. Відновлення України: веб-сайт. URL: <https://ua.urb2022.com/plan-vidnovlennya-ukrayini>

8. Податковий кодекс України: Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

9. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

10. Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні: Закон України від 17 груд. 2020 р. № 1116. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>

11. Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні: Закон України від 16 груд. 2020 р. № 1116. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>

12. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 5 лют. 2015 р. № 156. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

13. Про захист іноземних інвестицій на Україні: Закон України від 10 вер. 1991 р. № 1540. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540%D0%B0-12#Text>

14. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квіт. 1991 р. № 959. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>

15. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вер. 1991 р. № 1560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>

16. Про індустриальні парки: Закон України від 21 черв. 2012 р. № 5018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text>

17. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5080. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text>

18. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19 берез. 1996 р. № 93/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>

19. Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів господарювання, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження: Закон України 17 лют. 2000 р. № 1457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1457-14#Text>

20. Про утворення Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України з питань захисту прав інвесторів: Постанова Верховної Ради України від 6 жовт. 2022 р. № 2637. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2637-20#Text>

21. Проєкт Закону про здійснення іноземних інвестицій у суб'єкти господарювання, що мають стратегічне значення для національної безпеки України. Урядовий портал: веб-сайт. URL: Oops... Something went wrong!

22. Прокопчук С. Чого чекають закордонні партнери та донори від України? Урядовий кур'єр. 2022. 2 лист. №248. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/chogochekayut-zakordonni-partneri-ta-donori-vid-u/>

23. Шатило О. А. Проблеми державного регулювання інноваційно-інвестиційної в Україні. *Наук. вісн. академії муніцип. упр. Сер. Управління*. 2010. № 1. С. 252—258.

24. Regulation (EU) 2019/452 of the European Parliament and of the Council of 19 March 2019 establishing a framework for the screening of foreign direct investments into the Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32019R0452>

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "Economic Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (Accessed 20 Jan 2023).

2. State Consumer Standard of Ukraine (2004), Order "State Classifier of Ukraine. Classifier of organizational and legal forms of management DK 002: 2004", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0097609-04#Text> (Accessed 20 Jan 2023).

3. Government courier (2022), "State budget — 2022: 1.491 trillion hryvnias have been allocated to the general fund", available at: <https://ukurier.gov.ua/uk/news/derzhbyudzhets-2022-do-zagalnogo-/> (Accessed 20 Jan 2023).

4. Vox Ukraine (2023), "Research and analytics", available at: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analytika/> (Accessed 20 Jan 2023).

5. Economic truth (2022), "Ukraine's investment attractiveness index has reached its lowest level since 2013 due to the war — EBA", available at: <https://www.eprava.com.ua/news/2022/08/8/690164/> (Accessed 20 Jan 2023).

6. Malolietkova, O. (2023), "Ukraine's economy stayed afloat", *Uriadovyj kur'ier*, vol. 5, available at: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/newspaper/2023/1/7/> (Accessed 20 Jan 2023).

7. Restoration of Ukraine (2023), "Ukraine recovery plan", available at: <https://ua.unc2022.com/plan-vidnovlennya-ukrayini> (Accessed 20 Jan 2023).

8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "Tax Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (Accessed 20 Jan 2023).

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine "About accounting and financial reporting in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (Accessed 20 Jan 2023).

10. The Verkhovna Rada of Ukraine (2020), The Law of Ukraine "About state support for investment projects with significant investments in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text> (Accessed 20 Jan 2023).

11. The Verkhovna Rada of Ukraine (2020), The Law of Ukraine "About state support of investment projects with significant investments in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text> (Accessed 20 Jan 2023).

12. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "About the basics of state regional policy", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (Accessed 20 Jan 2023).

13. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "On the protection of foreign investments in Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540%D0%B0-12#Text> (Accessed 20 Jan 2023).

14. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "About foreign economic activity", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (Accessed 20 Jan 2023).

15. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "About investment activity", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (Accessed 20 Jan 2023).

16. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "About industrial parks", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5018-17#Text> (Accessed 20 Jan 2023).

17. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine "About institutions of joint investment", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text> (Accessed 20 Jan 2023).

18. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), The Law of Ukraine "About the regime of foreign investment", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 20 Jan 2023).

19. The Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine "On the elimination of discrimination in the taxation of economic entities created with the use of property and funds of domestic origin", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1457-14#Text> (Accessed 20 Jan 2023).

20. The Verkhovna Rada of Ukraine (2022), Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine "On the formation of the Temporary Special Commission of the Verkhovna Rada of Ukraine on the Protection of Investors' Rights" available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2637-20#Text> (Accessed 20 Jan 2023).

21. Government portal (2023), "Draft Law on Foreign Investments in Business Entities Strategically Important for the National Security of Ukraine", available at: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-zdiysnennya-inozemnikh-investitsiy-u-subektiv-gospodaryvannya-shcho-mayut-strategichne-znachennya-dlya-natsionalnoi-bezpeki-ukraini> (Accessed 20 Jan 2023).

22. Prokopchuk, S (2022), "What do foreign partners and donors expect from Ukraine?", *Uriadovyj kur'ier*, vol. 248, available at: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/chogo-chekayut-zakordonni-partneri-ta-donori-vid-u/> (Accessed 20 Jan 2023).

23. Shatylo, O. A. (2010), "Problems of state regulation of innovation and investment in Ukraine", *Naukovyj visnyk munitsypal'noho upravlinnia*, vol. 1, pp. 252—258.

24. European Parliament, Council of the European Union (2019), "Regulation (EU) 2019/452 of the European Parliament and of the Council of 19 March 2019 establishing a framework for the screening of foreign direct investments into the Union", available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32019R0452> (Accessed 20 Jan 2023).

Стаття надійшла до редакції 09.02.2023 р.